

Висновки. Отже, у сфері боротьби з організованою злочинністю Україна має міжнародно-правові зв'язки з країнами «близького» і «далекого» зарубіжжя. Відзначимо, що конкретні заходи боротьби з її проявами передбачені саме на регіональному рівні, тобто завдяки контактам, що збереглися з радянського часу, і зв'язкам держав – учасників СНД було розроблено наочну стратегію цієї протидії.

Таким чином, співпраця має різноплановий характер, що дозволяє підвищувати ефективність боротьби з організованою злочинністю. Вважаємо, що на рівні СНД сьогодні вироблений певний механізм взаємодії в цій сфері, що істотно полегшує розслідування подібних кримінальних справ.

Крім того, хоча низка країн мають досить

великий досвід боротьби з організованою злочинною діяльністю і відповідний законодавчий потенціал, у міжнародно-правових документах вказівка на це відсутня, хоча прогресивні тенденції в даній сфері цілком могли б бути втілені в міжнародних угодах.

Вказані недоліки, виявлені при вивченні різних міжнародно-правових зобов'язань України, мають бути усунені в ході подальшої інтеграції України у світову спільноту. Визнання боротьби з організованою злочинністю однією з глобальних проблем сучасності сприятиме зміцненню зусиль урядів різних країн по зниженню темпів її зростання, а створення ефективного механізму протидії їй стане серйозною перешкодою для кримінальної діяльності злочинних співтовариств.

Література

1. Вербенський М. Г. Актуальні проблеми наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ у протидії транснаціональній злочинності / М. Г. Вербенський // Міжнародне співробітництво ОВС у боротьбі з транснаціональною злочинністю : тези доп. міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 24 березня 2010 р.). – К. : КНУВС, 2010. – 272 с.
2. Организованная преступность : курс лекций. – СПб. : Питер, 2002. – 368 с.

Надійшла до редколегії 31.08.2010

УДК 343.8

Л. В. НОВІКОВА,

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ : ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Розглянуто розвиток глобалізації в економіці та її вплив на транснаціональну економічну злочинність. Виділено специфічні риси та надано визначення транснаціональній економічній злочинності.

НОВИКОВА Л. В. ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ТРАНСНАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ : ВОПРОС НЫНЕШНЕГО ВРЕМЕНИ

Рассмотрены развитие глобализации в экономике и ее влияние на транснациональную экономическую преступность. Выделены специфические черты и дано определение транснациональной экономической преступности.

NOVIKOVA L. GLOBALIZATION AND TRANSNATIONAL ECONOMIC CRIMINALITY: PROBLEM OF CURRENT TIME

Development of globalization in economy and its influence on transnational economic criminality is considered. Specific features are separated out and transnational economic criminality is defined.

Найважливішою тенденцією сучасного соціально-економічного розвитку є глобалізація. Взаємозалежність окремих національних господарств досягла рівня, при якому виник якісно новий феномен – світова, або глобальна, економіка. Процес глобалізації торкнувся всіх сфер економічних стосунків, змінивши їх кількісні та якісні параметри.

Глобалізація – це складний багатогранний процес, який поширюється на всі явища суспільного розвитку і пов'язаний з поглибленням інтернаціоналізації світової економіки, зростанням взаємозалежності національних держав, зумовлених прискореним рухом міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, високих технологій тощо [1].

Поняття «глобалізація» увійшло в науковий обіг у 80-ті роки ХХ ст. як відображення фундаментальних перетворень сучасної світової економіки, зумовлених посиленням дії загальноцивілізаційних законів та закономірностей, які охоплюють усі сфери суспільного життя й формують постіндустріальну цивілізацію. Глобалізація означає якісно новий стан взаємозв'язків в економіці, політиці, екології на основі підвищення мобільності капіталу, робочої сили, інформації, ідей у світовому масштабі та втілюється у зростаючій взаємозалежності країн світу в результаті інтенсифікації міжнародних переміщень товарів, послуг, міжнародних потоків капіталу, швидкої і широкої дифузії технологій тощо. Глобалізація потребує спільних зусиль урядів держав і міжнародних організацій, регулювання на світовому рівні.

З одного боку, глобалізація характеризується такими позитивними рисами, як поліпшення міждержавних відносин, підвищення прозорості кордонів, розвиток світової торгівлі, збільшення обсягу міжнародних перевезень, розширення міжнародного ринку праці. З іншого боку, цей процес породив деструктивний феномен – криміналізацію глобалізації. На сучасному етапі можна цілком обґрунтовано говорити про формування, що має міжнародний характер кримінального співтовариства як антипод суспільства законслухняного. Найбільш небезпечною складовою цього співтовариства слід визнати транснаціональну економічну злочинність [2].

Слід наголосити на тому, що проведення комплексних наукових досліджень з метою розробки теоретичних проблем і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності попереджувальної діяльності з метою припинення подальшої транснаціональної економічної злочинності вкрай необхідне.

Окремим науковим проблемам попередження транснаціональної економічної злочинності та злочинності в економіці України приділяється значна увага науковців в дисертаційних дослідженнях, монографіях, наукових статтях. Значний внесок у вирішення зазначених питань зробили М. І. Бажанов, О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, В. Т. Білоус, В. І. Борисов, В. В. Голіна, Н. О. Гуторова, І. М. Даньшин, А. П. Закалюк, В. С. Зеленецький, О. Г. Кальман, М. І. Камлик, М. Й. Коржанський, О. М. Литвак, Г. А. Матусовський, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, О. І. Перепелиця, В. М. Попович, В. В. Сташис, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. І. Шакун, В. Ю. Шепітько тощо.

Праці вказаних науковців мають суттєве наукове і практичне значення і розглядають переважно кримінально-правові та криміналістичні аспекти проблеми, що, по суті, дає поштовхи для подальшого дослідження протидії транснаціональній економічній злочинності. Тому **мета** даної статті – виділити специфічні риси та надати визначення транснаціональної економічної злочинності.

Термін «транснаціональний», як правило, використовується для позначення потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей або інших матеріальних чи нематеріальних засобів через державні кордони.

Оскільки злочинний бізнес передбачає протиправну експлуатацію ділових можливостей, і оскільки в ньому переважають організації-постачальники, то не дивно, що кількість організацій, які займаються перевезенням заборонених товарів через національні кордони, зростає так швидко.

Не всі організовані злочинні угруповання діють на цьому рівні, але наявність нерозривних зв'язків між місцевими і глобальними структурами не викликає сумнівів, так само, як і те, що транснаціональний характер злочинності досяг безпрецедентних масштабів. Безперечно, організовані злочинні угруповання, діяльність яких до теперішнього часу обмежувалася національними рамками, поширюватимуть свої операції за межі національних кордонів з метою використання можливостей ринків в інших державах.

Новітні технології дали новий поштовх не лише законній торгівлі, але й злочинній діловій активності. Так, широкі зв'язки організованої злочинності полегшили їй встановлення контактів з партнерами з інших країн континентів. Сучасні банківські можливості полегшили реалізацію міжнародних злочинних операцій, а революція в галузі електроніки надала злочинним угрупованням доступ до нових засобів, які дозволили їм незаконно привласнювати мільйони та «відмивати» величезні доходи, одержані незаконним шляхом. Розвиток суспільства за останні роки дозволив організованим злочинним угрупованням озброїтися й об'єднати свої зусилля для обкрадання суспільства, що, безумовно, становить значну загрозу для усіх країн.

Транснаціональні операції дозволяють злочинним організаціям одержувати доступ на прибуткові ринки і знаходити шляхи проникнення на них. При цьому вони, як і раніше, діють з тих районів, де почувають себе відносно недосяжними для правоохоронних органів. Доходи від злочинної діяльності вони також

переправляють каналами світової фінансової системи, використовуючи для цього в основному «податкові схованки» і центри банківської діяльності з відносно м'яким регулюванням.

Така діяльність набуває досить значних масштабів, що дозволяє говорити про появу так званих «транснаціональних злочинних організацій», тобто організованих злочинних груп, що базуються в одній державі, а діють в одній або кількох іноземних державах зі сприятливою ринковою кон'юнктурою [3, с. 13]. Такі організації стають важливими учасниками світової економічної діяльності й відіграють провідну роль у заборонених законом сферах, які набули глобальних масштабів і приносять прибутки, що перевищують розмір національного продукту деяких розвинутих країн і країн, що розвиваються.

Причини розвитку транснаціональних злочинних організацій пов'язують з появою відповідних можливостей на глобальному рівні, обумовленими довготривалими тенденціями розвитку у світовій політиці та економіці, що сприяло утворенню великої кількості транснаціональних організацій. У результаті збільшення взаємозалежності держав, спрощення міжнародних поїздок і зв'язків, підвищення ступеня прозорості національних кордонів і формування світових фінансових мереж з'явилися світові ринки збуту як законної, так і незаконної продукції. Розмах такої діяльності можна вважати значною мірою відображенням можливостей, що з'явилися в результаті перебудови міжнародних відносин, а також змін, що сталися у самих державах. Транснаціональні злочинні організації однаковою мірою є як причиною, так і наслідком важливих змін у глобальній політиці та економіці. Таким змінам сприяли: підвищення швидкості міжнародних перевезень та їх істотне спрощення, які розширили можливості людей і товарів щодо перетину національних кордонів; розвиток міжнародної торгівлі, якому сприяло впровадження системи вільної торгівлі у післявоєнний період і який призвів до значного збільшення обсягів імпорту та експорту товарів і послуг. У зв'язку з розвитком технології контейнерних перевезень розширилася й практика використання контейнерів для контрабанди великих обсягів заборонених товарів, у тому числі наркотиків, що свідчить про здатність транснаціональних злочинних організацій використовувати у своїх цілях легальну торгівлю.

Зростання світової торгівлі супроводжувалося розвитком міжнародних фінансових мереж. Використання обмеженої кількості твер-

дих валют у рамках глобального механізму товарообміну сприяло зростанню обсягів транснаціональних економічних операцій. Разом із тим, масштаби і складність таких операцій надзвичайно утруднювали процес регулювання і контролю грошових потоків через національні кордони з боку урядів. І це не дивно: гроші є найуніверсальнішим товаром. Їх переказування може здійснюватися миттєво. Вони легко змінюють власника, і відстежити це можна лише з великими труднощами.

Революція в галузі засобів комунікації сприяла розвитку системи сполучення на глобальному рівні, висвітливши відмінності між країнами та підштовхнувши прагнення перейняти форми споживання, що існують в економічно розвинутих країнах. Сформувався світовий ринок, на якому споживачі отримали доступ до інформації про товари і послуги з будь-якої країни світу, а ділові кола одержали можливість для організації збуту в загальносвітових масштабах.

Слід також констатувати, що за умов глобалізації транснаціональна організована злочинність характеризується як посиленням іманентно притаманних їй рис, так і виникненням нових. Наразі вона проявляється:

– *в організаційній структурі*: тривалою взаємодією великої кількості осіб у межах соціальної мережі, що має ієрархічну організаційну структуру і кілька рівнів та підрозділів (виконавців, технологів, радників, аналітиків, фінансистів, розвідників, бойовиків, кур'єрів тощо); формуванням і наслідуванням взірців кримінальної поведінки у середовищі злочинних організацій, виробленням корпоративних правил і кодексів, спрямованих на підтримку дисципліни, слухняності, беззастережного виконання наказів керівництва, системи кримінальної соціалізації, суворої конспірації; наданням психологічної і матеріальної допомоги членам спільноти; об'єднанням на етнічному, расовому ґрунті, однакового соціального походження або спільній субкультурі; системою вербування кадрів, залучення до злочинної діяльності;

– *у нелегальній діяльності і вчиненні злочинів*: розподілом ролей усередині організації, закріпленням певних функцій за підрозділами, що обумовлює спеціалізацію, підвищення кримінального професіоналізму, перетворення злочинної діяльності для особи на єдиний засіб отримання доходу і, зрештою, просування щаблями кримінальної кар'єри; здійсненням, насамперед, нелегальної економічної діяльності, реалізацією заборонених товарів (наркотиків тощо) і послуг (наприклад налагодження

інфраструктури секс-бізнесу), розширенням пропозиції шляхом підвищення якості товару і зниження його ціни. Така діяльність ґрунтується на раціоналістичних, ринкових засадах, тобто злочинці прагнуть всіма засобами мінімізувати ризик своєї активності, досягти максимальної рентабельності обладнок, домогтися гарантій, встановити контроль за сферами виробництва і збуту, територіями; застосуванням психологічного і фізичного тиску, залякування, терору (іноді й до членів організації); систематичним корумпуванням посадових осіб; наявністю легальних ланок і логістики (підприємств, торговельних фірм, громадських організацій) для маскуванню злочинної діяльності і диверсифікації активів, відпрацьованих механізмів відмивання коштів, налагодження кількох транзитних каналів і ринків збуту, використання засобів комунікації; конспірацією, ретельним плануванням злочинів, залученням до цього висококласних спеціалістів, використанням науково-технічних засобів; розширенням ринку нелегальних товарів і послуг, утворенням філіалів (у тому числі на регіональному і міжнародному рівні) та укладанням «картельних угод», кооперацією з терористичними групами задля утримання розмірів прибутку і максимізації ринків в окремих транзакціях, опанування нових сфер кримінальної активності, змінами технології злочину;

– у впливі на суспільство: спробою співпраці з політичними та економічними угрупованнями, зв'язками з діячами культури та науки, налагодженням неформальних контактів з деякими урядами та надурядовими структурами; експортом злочинності з потоками мігрантів; присвоєнням злочинними спільнотами функцій держави (суд, охорона, збирання податків, отримання доходів від ренти) [4, с. 154–155].

Відтак транснаціональна організована злочинність перетворюється на наддержавну структуру, а глобалізація створює умови для відтворення кримінального спрута й розширення ареалу його дії. Організована злочинність як підсистема суспільства намагається використати його інститути у своїх цілях, сформуванню вигідну їй економічну і соціальну політику, громадську думку про респектабельність тих чи тих босів тіньового бізнесу; маргіналізувати, декласувати населення, знецінити вартість робочої сили; використати міжнаціональні конфлікти тощо.

Враховуючи викладене, слід виділити специфічні риси та надати визначення транснаціональній економічній злочинності.

Таким чином, транснаціональній економічній злочинності притаманні наступні специфічні риси, а саме: транснаціональна економічна злочинність характеризується безперервністю функціонування в двох і більше державах; їй властива певна раціональність, що проявляється в здатності враховувати у своїй діяльності сприятливу ринкову кон'юнктуру (як легальну, так і нелегальну) в одному або декількох державах, високому рівні адаптації до змін в соціально-економічній і політичній сферах, багатоваріантності злочинного бізнесу, створенні в необхідних випадках стратегічних або тимчасових альянсів як з союзниками, так і конкурентами; специфіка даного виду злочинності проявляється в її сприйнятливості до досягнень науково-технічного прогресу, використанні його результатів у своїй кримінальній економічній діяльності, створенні нових технологій і продуктів; реалізується шляхом незаконного переміщення через кордони товарів, грошей, людей, інформації на основі законних форм здійснення економічної діяльності, а також використання прогалін у законодавстві і значних відмінностей у системах кримінального правосуддя різних країн; для неї характерна особлива структура – горизонтально інтегрований кримінальний холдинг; залучення до кримінальної діяльності осіб, що мають високий рівень відповідної економічної професійної підготовки, а також спеціалізація учасників злочинних угруповань на конкретних видах економічної діяльності; домінуюча мотивація при вчиненні транснаціональних економічних злочинів – отримання істотної економічної вигоди, через що у сферу цього виду злочинності потрапляють виключно ті види діяльності, які здатні принести високий прибуток; цей вид злочинності відрізняється специфікою суб'єкта.

Зважаючи на вказані вище ознаки, транснаціональну економічну злочинність можна визначити як злочинність, що виходить за межі національних територій і здійснюється з метою отримання економічної вигоди організовану злочинну діяльність, здатна деструктивно впливати на окремі сфери економіки і економіку країни (держав) у цілому, створювати самостійні галузі тіньової економіки, що «вбудовані» в економіку легальну, налагоджувати і підтримувати систематичні транснаціональні контакти, які дозволяють вчиняти угоди, необхідні для розвитку кримінального бізнесу, що виконуються організаціями, спеціально створеними або використовуваними для ведення або прикриття кримінальної активності

Література

1. Глобалізація як нова форма світогосподарських зв'язків [Електронний ресурс] // Економічна теорія : курс лекцій / І. Ф. Комарницький. – Чернівці : Рута, 2006. – 334 с. – Режим доступу: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task.view/Itemid.9999999/catid.58/id.128.
2. Баранов В. М. Транснаціональна економічна преступність : сутність і основні напрями протидії / В. М. Баранов, А. Ю. Чупров // Труды академии управления МВД России. – 2007. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurnal.amvd.ru/indviewst.php?stt=152&SID>.
3. Рясюк Е. В. Кримінологічна характеристика та запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Рясюк Едуард Вікторович. – К., 2005. – 324 с.
4. Бова А. Організована злочинність у вимірі глобалізації [Електронний ресурс] / А. Бова // Соціальна психологія. – 2005. – № 3 (11). – С. 147–155. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=39&c=766>.

Надійшла до редколегії 03.09.2010

УДК 327.39:340.15

М. І. МАРЧУК,

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЕВОЛЮЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ: ДОСВІД ЄС

Розглянуто проблему впливу інтеграційних процесів на еволюцію регіональної правової системи (на прикладі Європейського Союзу). Визначено основні напрями інтеграційних процесів у Європі та досліджено механізми їх взаємодії із елементами правової системи ЄС. Встановлено, що саме ускладнення систем та політик Євросоюзу є базовими чинниками еволюції регіональної правової системи, що забезпечує існування даної наднаціональної формації. Проаналізовано особливості еволюції правової системи Європейського Союзу та визначено її вплив на інтеграційні процеси у країнах-претендентах на вступ до ЄС.

МАРЧУК Н. И. ИНТЕГРАЦИЯ КАК ФАКТОР ЭВОЛЮЦИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ: ОПЫТ ЕС

Рассмотрена проблема влияния интеграционных процессов на эволюцию региональной правовой системы (на примере Европейского Союза). Определены основные направления интеграционных процессов в Европе и исследовано механизмы их взаимодействия с элементами правовой системы ЕС. Установлено, что именно усложнение систем и политик Евросоюза является основной предпосылкой эволюции региональной правовой системы, которая обеспечивает существование этой наднациональной формации. Проанализировано особенности эволюции правовой системы Европейского Союза и установлено ее влияние на интеграционные процессы в странах-претендентах на вступление в ЕС.

MARCHUK M. INTEGRATION AS A FACTOR OF EVOLUTION OF REGIONAL LEGAL SYSTEM: EXPERIENCE OF EU

The problem of integration processes influence on evolution of regional legal system (example of European Union) is considered. The main directions of integration processes in Europe are determined and their interaction with the element of legal system of EU is researched. It is established that complication of systems and politics of European Union is the main precondition for evolution of regional legal system that ensures existence of this supranational formation. Peculiarities of evolution of legal system in European Union are analyzed and its influence on integration processes in countries that pretend to membership in EU is established.

Зміни у світовій соціальній інфраструктурі (зокрема формування світової та регіональних систем) є передумовою формування міждержавних правових систем, на які покладаються завдання забезпечення структуризації соціального простору. І, безумовно, ускладнення даних соціальних систем, у свою чергу, не може

не вести до еволюції правових систем, які забезпечують існування даних формацій.

Інтеграційні процеси, що набирають обертів у сучасній Європі, одним із наслідків мають не тільки гармонізацію законодавства країн Європейського Союзу, але й поступове наближення та часткове перетворення національних